Työllisyys- ja sosiaaliministerikokous 9.10.2023

Työllisyys- ja sosiaaliministerineuvoston kokous 9.10.2023

Ministerit kävivät periaatekeskustelun uusien teknologien vaikutuksista työvoimaan eurooppalaiseen ohjausjaksoon liittyen sekä toisen periaatekeskustelun sosiaalisen suojelun järjestelmien vakauttamisesta ja vahvistamisesta.

Ensimmäisessä keskustelussa painotettiin, että vaikka digitalisaatioon liittyy valtavasti mahdollisuuksia, vaatii sen oikeudenmukainen toteuttaminen valtavasti ponnisteluja. Toisessa keskustelussa puolestaan todettiin, että vaikka sosiaalisen suojelun järjestelmät ovat toimineet erinomaisina shokkipuskureina, niiden toimintakyvyn turvaaminen edellyttää huomattavaa lisäpanostusta juuri nyt.

Neuvoston saavutti myös poliittisen yhteisymmärryksen yhteisötalouden perusedellytysten kehittämisestä sekä hyväksyi päätelmät mielenterveydestä ja epävarmoista työsuhteista, päätelmät toimenpiteistä, joilla varmistetaan romaneille yhtäläiset mahdollisuudet asianmukaiseen ja eriytymättömään asumiseen sekä päätelmät itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvasta.

Lisäksi neuvostolle kerrottiin lyhyesti sosiaalialan kolmikantahuippukokouksesta, neuvotteluista koskien direktiiviehdotusta naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumista sekä direktiiviehdotusta eurooppalaisesta vammaiskortista ja eurooppalaisesta vammaisten henkilöiden pysäköintiluvasta.

Suomen valtuuskuntaa kokouksessa johti sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen.

Eurooppalainen ohjausjakso 2023: Uusien teknologioiden vaikutus työvoimaan: kohti oikeudenmukaista digitaalista siirtymää

Periaatekeskustelu

Komissaari Nicola Schmit korosti alustuspuheenvuorossaan, että ihmisten elämään liittyy paljon epävarmuuksia juuri nyt. Hän viittasi erityisesti nuorisotyöttömyyteen, naisten ja maahanmuuttajien haasteisiin, ilmastonmuutokseen tulvineen ja metsäpaloineen jne. Hänen mukaansa on keskeistä, että EU:ssa seurataan koordinoidusti toimenpiteitä ja yhteyksiä makrotalouden, työllisyyden ja sosiaalipolitikan välillä. Digitalisaatio, etätyö, palveluiden sähköistäminen, keinoäly, osaamisen kehittäminen, hyvät työolot, sosiaaliturva, ihmisoikeudet ja demokratia ovat keskeisiä muuttujia. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpano on tässä

suhteessa tärkeää. EU:n komissaarin mukaan oltava keinoälykehikon kehittämisen eturintamassa ja torjuttava keinoälyyn liittyviä väärinkäytösmahdollisuuksia vastaan. Komissaari viittasi myös sosiaalisiin investointeihin ja sosiaalisen lähestymisen kehikkoon sosiaali- ja työllisyysvaikutusten arvioinnissa.

Työllisyyskomitean puheenjohtaja korosti elinikäisen oppimisen sekä osaamisstrategian merkitystä pragmaattisena lähtökohtana muutosolosuhteissa. Koulutusjärjestelyjen kehittäminen ajassa, työntekijöiden oikeuksien suojaaminen, mielenterveys mukaan lukien, ovat keskeisiä toimenpiteinä.

Sosiaalisen suojelun komitean puheenjohtaja korosti digisiirtymää mahdollisuutena palveluiden ja terveyden näkökulmasta. Samalla on tuettava niitä, jotka tarvitsevat tukea pysyäkseen mukana kehityksessä. Se on syrjinnän välttämisen a ja o. Vähimmäistoimeentulo ja pitkäaikaishoito ovat tärkeitä sosiaalipolitiikan keinoja. Tilanteen seuranta ohjausjakson puitteissa ja maakohtaisin suosituksin on tärkeää.

Jäsenvaltiot korostivat puheenvuoroissaan muu muassa seuraavaa:

- Digitalisaatio, algoritmit ja keinoäly ovat hyödyllisiä, mutta niiden käyttöön liittyy myös riskejä.
- Ratkaisuja tulee hakea yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa – ihmisoikeudet, humanismi, eettisyys, mielenterveys ja syrjinnän torjunta tärkeitä lähtökohtia.
- Kaikkien väestöryhmien osaamisen syrjimätön ja tasa-arvoinen kehittäminen on tärkeää.
- EU-rahoitus on tärkeää digitalisaation edistämisessä.
- Työolojen kehittymisen seurantaan tarvitaan konkreettisia, inhimillisiä keinoja työnantajien, erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten, tueksi.
- Epätyypilliset työsuhteet ovat suuri haaste, joiden suhteen alustatyödirektiivi on tärkeä.
- EU on jälkijunassa kilpailijoihinsa verrattuna – pitää terästäytyä ja ottaa johtoroolia.
- Vihreä siirtymä ja väestön ikääntyminen otettava huomioon.
- Digitalisaatio ulottuu kaikkialle ja muuttaa kaiken; se on enemmän kuin puhelinkeskusten kehittämistä.
- Digitalisaatiolla on suuria vaikutuksia työvoiman liikkuvuuteen.
- EU-tason yhteistyö ja sosiaalisten oikeuksien pilari ovat tärkeitä; kansalliset politiikat ovat keskeisiä.
- Uudistuksia ja toimenpiteitä on kehitetty aktiivisesti jäsenvaltioissa.

Suomen sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen korosti puheenvuorossaan digitalisaation vaikutuksia uusiin osaamistarpeisiin sekä työtapoihin. Hänen mukaansa nyt tarvitaan uusia tuotteita ja palveluita. On tärkeää pyrkiä ennakoimaan osaamistarpeita ja turvata työelämän laatua sekä yhdenvertaisuutta työelämässä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää pienten ja keskisuurten yritysten digivalmiuksiin. Digisiirtymä tulee toteuttaa eettisesti vakaalta pohjalta. EU:lla on tärkeä rooli tiedonvaihdon ja tutkimusyhteistyön näkökulmasta.

Euroopan sosiaalisen suojelun järjestelmien vakauttaminen ja vahvistaminen

Periaatekeskustelu

Puheenjohtaja kertoi alkuun, että pyrkii yhdessä tulevan puheenjohtajamaan Belgian kanssa edistämään voimakkaasti sosiaalisten investointien logiikkaa ja tarkastelua EU:ssa. Tavoitteena on sosiaalisten investointien maksimointi. Työtä edistetään juuri nyt yhtä aikaa erityisessä valmisteluryhmässä, sosiaalisen suojelun komiteassa sekä työllisyyskomiteassa. Asiaan palataan TSTK-neuvoston seuraavassa kokouksessa 27.11.2023 sekä maaliskuussa 2024 TSTK- ja ECOFIN-neuvostojen yhteiskokouksessa. Tarkoituksena on löytää yhteisiä nimittäjiä ohjausjakson uudistamiseen. Puheenjohtaja piti hyvänä lähtökohtana sitä, että eurooppalaiset sosiaaliturvajärjestelmät ovat toimineet kriisioloissa shokkipuskureina. Hän myös korosti keinoälyn merkitystä tulevaisuuden suhteen mm. hallinnon tehostamisessa, petostentorjunnassa sekä tiedontarkistamisessa. Samalla on tärkeää kiinnittää huomiota heikoimmassa asemassa oleviin ryhmiin ja tarkastella vähimmäistoimeentuloa EU:n tasolla.

Komissaari palasi viime kesänä julkistettuun korkean tason ryhmän raporttiin sosiaalisen suojelun ja sosiaaliturvan tulevaisuudesta keskustelun lähtökohtana. Hän painotti sosiaaliturvajärjestelmien pelastaneen yhteiskuntia vuoden 2010 rahoituskriisin sekä Covidin kriisiolosuhteissa. Tällainen kriisipuskurius tulisi hänen mukaansa kyetä turvaamaan myös tulevaisuudessa. Siksi on tärkeää arvioida sosiaalisen suojelun ja sosiaaliturvan tilaa säännöllisesti. Sosiaalisten oikeuksien pilarin kannustamana sosiaaliturvaan on investoitu huomattavasti. EU-tason aloitteet kattavat muun muassa minimipalkan, nuorisotakuun, osaamisagendan, pääsyn palvelujen piiriin, yrittäjien sosiaaliturvan, alustatyön sekä oikeuden mukaisen vihreän siirtymän. Työvoiman liikkuvuus ei olisi komissaarin mukaan mahdollista ilman sosiaaliturvan koordinointiasetuksia. Digitalisaatio tarjoaa erinomaisia ratkaisuja sovun löytämiseksi niitä koskevissa jumissa olevissa neuvotteluissa. Tehokkuus, oikeudenmukaisuus ja sitouttava yhteiskunta ovat eurooppalaisen kilpailukyvyn perusta.

Sosiaalisen suojelun komitean puheenjohtajakin korosti sosiaaliturvajärjestelmien olevan kriisiresilienssin ytimessä. Korkea inflaatio ja energiakriisi laittavat nyt monen elämässä selviytymisen koetukselle. On tärkeää investoida järjestelmien kestävyyteen. Jäsenvaltioiden olosuhteet eroavat toki suuresti toisistaan. EU-tason seurantakehys, neuvoston vähimmäistoimeentulosuositus ja täydentävät etuusjärjestelmät ovat hänen mukaansa tärkeitä välineitä.

Käyttämissään puheenvuoroissa jäsenvaltiot kiinnittivät huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:

- Sosiaalisen suojelun järjestelmiä on päivitettävä ja nykyaikaistettava – EU:ssa on 27 erilaista sosiaaliturva- ja sosiaalipolitiikan järjestelmää.

- Viime aikaiset kokemukset, mukaan lukien Covid-olosuhteet ovat osoittaneet järjestelmien toimivan hyvin.

- Sosiaaliturvan koordinointiasetukset tulee päivittää ottaen huomioon digitalisoinnin luomat mahdollisuudet sekä kansalaisten ja viranomaisten tarpeet.

- Kaikilla politiikoilla on sosiaalisia vaikutuksia, esimerkiksi energianeuvostossa on päätetty toimista energiakriisin sosiaalisten vaikutusten suhteen.

- Inflaatio, Ukrainan tilanne ja ilmaston muutosten vaikutukset edellyttävät järjestelmien ja erityisesti vähimmäistoimeentulomallien voimistamista juuri nyt, kuten ylipäänsä heikoimmista ja suurimmassa tarpeessa olevista (esim. vammaiset, ikäihmiset, pienituloiset, lapsiperheet, nuoret) huolehtiminen.

- EU:n tarkoituksena ja vastuuna on edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta – sosiaalisten oikeuksien pilari, nk. Porton prosessi ja EU:n rahoitusvälineet ovat keskeisiä tässä suhteessa.

- EU:n valmisteilla olevat laajenemiset on otettava huomioon sosiaalikysymyksistä keskusteltaessa.

- Kolmikantayhteistyö on tärkeää työllisyys- ja sosiaaliasioissa.

- Työttömyysturvajärjestelmien tarkastelu aktivoivien työllistämistoimien ja osaamisen suhteen on tärkeää.

- Ukrainasta on saapunut valtava määrä uutta työvoimaa EU:hun; heidän kokonaisvaltainen integrointi on suuri haaste vastaanottavissa maissa.

Suomen puheenvuorossa sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen korosti väestön ikääntymiseen ja hitaaseen talouskasvuun liittyviä valtavia haasteita kuten julkisten menojen kasvua. Suomen hallitus aikoo toteuttaa rakenteellisia ja työmarkkinauudistuksia pelastaakseen hyvinvointiyhteiskunnan. Uudistuksen ytimenä on yksinkertaistaa sosiaalisen suojelun järjestelmiä ja kannustaa työntekoon. Parhaana keinona vastata elinkus-

tannusten nousuun ministeri viittasi kokoaikatyön tärkeyteen ja lisäämiseen. Ministeri myös korosti digitalisaation merkitystä niin kansallisen sosiaaliturvan kuin EU:n sosiaaliturvan koordinoinnin toimeenpanon näkökulmasta.

Neuvoston hyväksymät asiat

Osana ohjausjaksokäsittelyä neuvosto hyväksyi työllisyyskomitean keskeiset viestit vuotuisen työllisyyskehitysraportin j

sosiaalisen suojelun komitean keskeiset viestit, jotka perustuvat sosiaalisen suojelun kehityksen seurantavälinettä kos

neuvoston päätöksen jäsenvaltioiden työllisyyspolitiikan suuntaviivoista.

Neuvoston saavutti myös poliittisen yhteisymmärryksen yhteisötalouden perusedellytysten kehittämisestä sekä hyväksyi päätelmät mielenterveydestä ja epävarmoista työsuhteista, päätelmät toimenpiteistä, joilla varmistetaan romaneille yhtäläiset mahdollisuudet asianmukaiseen ja eriytymättömään asumiseen sekä päätelmät itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvasta.

Yhteisötalousneuvotteluja pidettiin erittäin tärkeinä ja onnistuneina. Ne olivat osa sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanoa ja demokratian vahvistamispyrkimyksiä ja perustuivat havaintoon jäsenvaltioiden tilanteiden erilaisuudesta. On olemassa paljon ihmisiä, joilla on vaikeuksia päästä mukaan työmarkkinoille ja myös itseään koskevaan päätöksentekoon työntekijöinä. Asiaa tarkastellaan nyt kokonaisvaltaisesti julkisen päätöksenteon ja yksityisen sektorin toimijoiden yhteisvastuukysymyksenä.

Mielenterveyspäätelmät ovat ensimmäiset teemalle selkeästi omistettu jäsenvaltioiden yhteinen poliittinen linjaus. On osoitettu evidenssipohjaisesti, että työolosuhteet ja mielenterveys ovat suorassa kytköksissä toisiinsa. Päätelmissä listataan konkreettisia toimenpiteitä työperäisten mielenterveyshaasteiden ja huonojen työolojen torjumiseksi. Voimakas viesti on, että oikeus mielenterveyteen kuuluu kaikille. Ruotsin puheenjohtajuuskaudella asiasta keskusteltiin EU:n työsuojeluhuippukokouksessa. Suomi ilmaisi voimakkaan tukensa EU-tason ponnisteluille mielenterveysasioissa.

Itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvan osalta huomattiin, että kyseessä ovat ensimmäiset neuvoston päätelmät aiheesta. Sosiaalisten oikeuksien pilari korostaa aiheeseen liittyviä haasteita ja jäsenvaltioiden tilanteiden erilaisuutta. Joissain maissa yrittäjät eivät pääse sosiaaliturvan piiriin, jolloin heillä ei ole suoraa oikeutta työttömyysturvaan, sairausvakuutukseen, eläkkeisiin ja työtapaturmasuojaan.

Tiedotusasiat

Puheenjohtajamaa ja komissio raportoivat neuvostolle lyhyesti erityisesti sosiaalialan kolmikantahuippukokouksesta, neuvotteluista koskien direktiiviehdotusta naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumista sekä direktiiviehdotusta eurooppalaisesta vammaiskortista ja eurooppalaisesta vammaisten henkilöiden pysäköintiluvasta.

Komissio kertoi myös eurooppalaisen lapsitakuun täytäntöönpanotilanteesta, ja puheenjohtajamaa järjestämistään erityistapahtumista ja korkean tason konferensseista sekä työ- ja sosiaaliministerien epävirallisesta kokouksesta Madridissa 13.–14.7. sekä Pamplonassa 24.11. järjestettävän tasa-arvoministerien epävirallinen kokouksen valmisteluista.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnan osalta todettiin, että on tärkeää yhtenäistää asiaan liittyvää terminologiaa EU:ssa ja että raiskauksen tulee sisältyä direktiivin soveltamisalaan. Muun muassa näihin kysymyksiin kiinnitetään huomiota Euroopan parlamentin kanssa käytävissä kolmikantaneuvotteluissa.

Lapsitakuun osalta kiinnitettiin huomiota muun muassa romanilasten köyhyysasteeseen. Asiaa seurataan sosiaalisen suojelun komitean valvontakehyksessä kansallisten raporttien pohjalta. Integroidut palvelut, mukaan lukien ilmaiset päiväkodit, ja paikalliset toimenpiteet sekä EU-rahoitus nähtiin keskeisiksi keinoiksi lasten huonon nykytilanteen parantamiseksi.

Suomen edustajat

Sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen

EU-edustusto: Pysyvän edustajan sijainen Tuuli-Maaria Aalto, Antero Kiviniemi

STM: Pasi Korhonen, Niilo Heinonen, Satu Leino

TEM: Jenni Heikka

VNEUS: Sarita Friman

Asiakirjat

13354/23, 13168/23, 13202/23